

Natuurontwikkeling in Voornes Duin

JAAP VAN BAARSEN

Het vergraven van bodems met natuur als oogmerk is geen recent verschijnsel in Voornes Duin. Sipkes en Londo pionierden hier al. In de jaren dertig liet Sipkes met ploeg en eg een duin uitstuiven, zodat de Sturmiavallei ontstond. En voor zandwinning ten behoeve van de zeewering werd in 1966 onder begeleiding van Londo een duin zodanig tot op het grondwater afgegraven dat een natte duinvallei ontstond: de 1e Zanderij. Beiden hebben zelf uitvoerig over hun activiteiten geschreven. Ik beperk me daarom tot twee Voornse natuurontwikkelingsprojecten uit deze tijd.

An de zuidoever van het duinmeer Quackjeswater lag een 180 meter lang en 10 meter breed kanaal-restant met rechte oevers onder een één-op-één-helling. Tot 1951 diende het de waterwinning van Helvoetsluis. De bij aanleg vrijgekomen grond lag als een dijk om het kanaal en isoleerde het van het duinmeer en de moerassige oeverzone. Aan weerskanten van het kanaal liep een pad naar een lage uitkijk aan de oever van het meer. Het jarenlange niets-doen-beheer heeft de eenvormigheid van het kanaal niet veranderd. De vegetatie ontwikkelde zich tot een ruig beeld met struweel, riet en wilgen-roosje.

In winter 90/91 heeft Natuurmonumenten (NM) het kanaal onderhanden genomen. Doel was de eenvormigheid en de isolatie van het kanaal te doorbreken en de oevers geschikt te maken voor valleivegetaties. Eerst zijn de begroeiing en de zwarte toplaag verwijderd, waarna in schoon zand gewerkt kon worden. De dijk is op vijf plaatsen doorgraven om het

kanaal in verbinding te brengen met het meer en de oeverzone. De kanaaloevers zijn naar het water toe afgevlakt. Langs de doorsteken echter is steeds aan één kant een steilwand overgebleven. Je weet maar nooit. Met vrijkomend zand is het kanaal ondieper gemaakt en een vier meter hoge uitkijkheuvel aan het meer opgeworpen. Over een ruime duiker ligt een verbinding tussen beide kanaaloevers in de loop van het routepad, zodat één zijpad naar de uitkijk overblijft. Dit pad is één spa verdiept en versmald tot mansbreedte. Zo is men gedwongen achter elkaar te lopen en bereikt men zwijsend de uitkijk.

Onder de planten die spontaan verschijnen, kan het publiek waterpunge, dwergbies, strandduizendguldenkruid en teer guichelheil ontdekken. De betreding werkt in het voordeel van de pioniersoorten. In het ondiepe water wemelt het van jonge ruisvoorn. Dodaars en ijsvogel vissen er naar en zelfs een jonge kwak is al eens gezien.

Omdat een graafmachine niet een gebruikelijk verschijnsel is bij het Quackjeswater, voorzagen wij op zijn minst verbazing bij het publiek. Daarom is het publiek voor, tijdens en na de werkzaamheden geïnformeerd met persberichten en informatie ter plekke. Het merendeel van de bezoekers is enthousiast over de nieuwe natuurbelevingsmogelijkheden.

Zanddepot

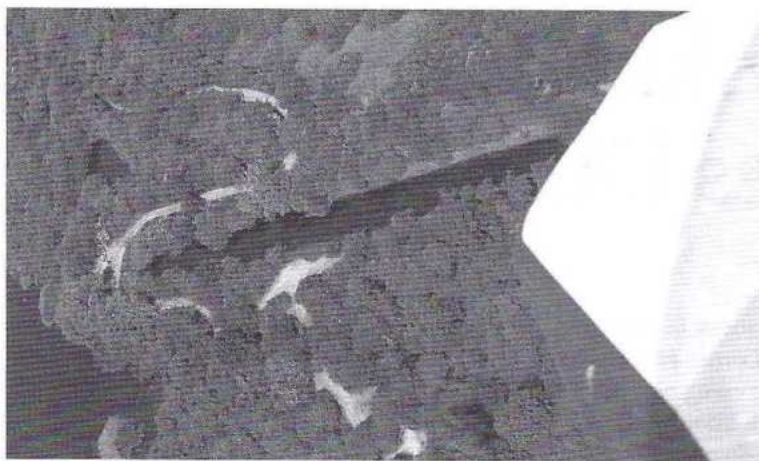
Ten westen van het Quackjeswater in de hoek die de Haringvlietdam maakt met het duingebied ligt een 14 ha groot zanddepot uit 1970. NM wil het kunstmatige en eenvormige karakter veranderen in een natuurlijker en gradiëntenrijk landschap. De voorkeur gaat uit naar een vochtige duinvallei, omdat dat een voor Voorne kenmerkend landschapstype is, waarvan op dit moment geen nieuwe voorbeelden ontstaan.

In het oorspronkelijke plan van NM is de duinvallei slechts een deelproject. De weg over de Haringvlietdam snijdt het duingebied in tweeën en is een bron van verkeerslawaaï. NM wil de verbinding tussen de gebieden herstellen met een ecoduct over de weg en wil de herrie in het duingebied reduceren met een geluidswal ten zuiden van het Quackjeswater. Het benodigde zand ligt dichtbij in het depot, de toplaag kan mooi in de geluidswal verwerkt worden en de ontgraving zou de vallei opleveren. De 4 miljoen gulden die vrijkwam voor NO als compensatie voor industriële activiteiten op de Maasvlakte bood de kans om het project te verwzenlijken.

Ecoduct en geluidswal kregen echter geen draagvlak bij Rijkswaterstaat (RWS) en de geldschietters. Een ecoduct zou een te grote claim op het beschikbare bedrag leggen en een geluidswal zou volgens RWS het landschap voor de automobilist ontsieren, dus bleef alleen de duinvallei over.

De dodaars vist in het Quackjeswater naar de jonge ruisvoorns (foto: Henk Harmsen).

Het kanaal bij het Quackjeswater voor de ingreep (foto: Jaap van Baarsen).

Uit de 4-miljoenpot werd de projectcoördinatie van Bureau Duin en Kust betaald. Dit bureau maakte de projectbeschrijving en overlegde met de betrokken instanties. RWS leverde het ontwerp en bestek. Een lopende bezwarenprocedure verhindert het gebruik van het vrijkomende zand voor een ander in uitvoering zijnd NO-project: bestrijding van oeverafslag van een buitendijks natuurgebied aan het Haringvliet. Het zand komt nu waarschijnlijk op de vrije markt. Vermoedelijk zal uitvoering in 1996 plaatsvinden.

Natuur of cultuur

NO staat in de belangstelling. Er is geld. Het genereert werkgelegenheid en mogelijkheden om (politiek) te scoren. Daarmee dreigt een goede gewoonte doorbroken te worden. Ongestoorde bodems in natuurgebieden waren ooit heilig, daar kwam je als beheerder niet aan. Soms is het onvermijdelijk om voor niet-natuurdoeleinden de spa in de grond te zetten, maar wel op zo'n manier dat de schade aan de natuur beperkt blijft, zoals bij de 1e Zanderij. Nu zijn natuurdoelen zelf argument om ongestoorde bodems te veranderen. Waar bestaande natuur niet interessant genoeg is, zich niet snel genoeg ontwikkelt, of waar de natuurlijke ontwikkeling niet oplevert wat we graag zouden zien, staan mensen klaar om de natuur met bulldozers en kranen een handje te helpen. Een voorbeeld illustreert mijn zorg.

De Voornse Voordelta toont een gestaag voortschrijden van spontane ontwikkelingen. De natuur vult hier zelf het door de mens gecreëerde kader van Maasvlakte, dammen en zee-weringen in. Wat het wordt, is voor niemand zeker. Zichtbaar is nu al een stelsel van geulen, eilanden, zandplaten en slikken. Duinvorming vindt plaats op bescheiden schaal en de vegetatie breidt zich gestaag uit. Maar zie, hier waart de Rotterdamse-havenmentaliteit. Met opgestroopte mouwen laten de "bouwers" vanaf de Maasvlakte hun blikken over het "braakliggende" Voordeltagebied glijden: "Wat hier van nature ontstaat, duurt veel te lang en is niet waardevol genoeg. Zeg ons waar je je duinen, strandvlaktes en sluffers hebben wil. Wij maken er iets moois van."

Nu kan er natuurlijk een hoop en er zijn altijd argumenten te bedenken. Ik sluit zelfs niet uit dat we door milieubouw in bestaande natuur of natuur in ontwikkeling andere, meer en zelfs zeldzamere soorten krijgen, maar schrap dan wel het woord natuur uit je doelstelling en noem het 'instructief plantsoen' (Sipkes), Floriade of in het meest extreme geval dierentuin. Daarmee is NO voor mij niet taboe, maar wel slechts toepasbaar als middel tot herstel of verbetering van door de mens genivelleerde landschappen, of landschappen die aan niet-natuurlijke erosie onderhevig zijn. Voorbeelden zijn gronddepots, kanaaloevers en akkers binnen of buiten natuurgebieden en door afsluiting van zeearmen wegspoelende buitendijkse gorzen. NO op ongestoorde bodems of bodems in ontwikkeling vervangt natuur door cultuur. Natuurlijke natuur houdt zich niet aan verlanglijstjes of boekjaren, maar ontstaat los van menselijke afwegingen.

Literatuur

1. C. Sipkes, (1952) Voorne. De Torenlaan/ANWB.
2. G. Londo, (1982) Natuurtechniek. In: KNHM 93 (6).
3. J.J. van Baarsen, (1990) Dynamische processen in Voornes Duin. In: Natura 87 (2).

Jaap van Baarsen is sinds 1980 in dienst van de Vereniging Natuurmonumenten als beheerder van Voornes Duin.

Hetzelfde kanaal na de ingreep, gefotografeerd in mei 1992 (foto: Jaap van Baarsen).